

Матюшко Богдан Костянтинович,

кандидат філософських наук, доцент,

доцент кафедри філософії

Навчально-наукового інституту філософії та освітньої політики

Українського державного університету імені Михайла Драгоманова

orcid.org/0000-0001-9178-1938

b.k.matyushko@udu.edu.ua

ДИСЕРТАЦІЙНІ ДОСЛІДЖЕННЯ МОЛОДИХ УЧЕНИХ-ОСВІТАН КАФЕДРИ ФІЛОСОФІЇ ДРАГОМАНІВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ В ПЕРШІ 10 РОКІВ ІНСТИТУТУ ФІЛОСОФІЇ ТА ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ

У статті йдеться про особливості новизни результатів дисертаційних досліджень молодих учених-освітан, які в період 2005–2015 років працювали на викладацьких посадах кафедри філософії нинішнього Навчально-наукового інституту філософії та освітньої політики Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Застосування історичного методу, а також системного аналізу і доксографії у формі цитування дозволило встановити, що праці Тетяни Глушко з філософії економіки з огляду на її структурно-методологічний аналіз, а також економічної теорії нації з огляду на її соціально-філософський контекст; Людмили Облової про пізнавальні можливості філософської віри; Оксани Стеблини про натурфілософський романтизм Д. Велланського; Ганни Циценко про християнське анахоретство як філософсько-антропологічну проблему; Сергія Русакова про філософування як ознаку популярної культури; Антона Дробовича про гедоністичний дискурс як феномен європейської культури; Віталія Туренка про феномен любові у філософсько-антропологічних вимірах східнопатристичної традиції; Катерини Гончаренко про історико-філософський методологічний проєкт Жиль Дельоза в сучасному європейському дискурсі; Володимира Волковського про становлення ідеї суспільності у філософській думці України XIX століття; Тетяни Мозгової про соціально-філософський аналіз аксіологічного виміру людського буття в японській культурній традиції; Євгенія Шушкевича про історико-філософський аналіз метафізичної проблематики у творчості Людвіга Вітгенштайна; Ірини Березінець про гносеологічну проблематику у творчості Г.І. Челпанова мають вагомні елементи наукової новизни. Драматичні події 2014 року в житті України і кафедри філософії лише актуалізували пошуки у царині філософських проблем. Невеликі довідки про освіту та особливості праці здобувачів і здобувачок наукових ступенів з філософських наук дозволяють стверджувати, що вони скористалися перевагами своєї фахової освіти: як філософської, так і відмінної від неї. Той факт, що лише невелика частина згаданих людей працює на кафедрі сьогодні, пояснюється важкими життєвими обставинами тих, хто свого часу провів високоякісні філософські дослідження. Сфера науково-дослідної роботи кафедри філософії вийшла далеко за її межі, в тому числі й за межі університету. Завдяки цьому кафедра стала справжньою базовою ланкою Інституту.

Ключові слова: філософія економіки, філософська віра, Данило Велланський, християнське анахоретство, філософування; гедоністичний дискурс, феномен любові, Жиль Дельоз, ідея суспільності, Людвіг Вітгенштайн, Георгій Челпанов, економічна теорія нації.

Matiushko Bogdan,

Candidate of Philosophical Sciences,

Associate Professor at the Department of Philosophy

Learning and Scientific Institute of Philosophy and Educational Policy

Myhaylo Drahomanov Ukrainian State University

orcid.org/0000-0001-9178-1938

b.k.matyushko@udu.edu.ua

DISSERTATION RESEARCHES OF YOUNG SCIENTISTS-EDUCATORS OF THE DEPARTMENT OF PHILOSOPHY OF THE DRAHOMANOV'S UNIVERSITY FROM IN THE FIRST 10 YEARS OF THE INSTITUTE OF PHILOSOPHY AND EDUCATIONAL POLICY

The article discusses the peculiarities of the novelty of the results of dissertation research by young scholar-educators who held teaching positions in the Department of Philosophy at the current Educational and Research Institute of Philosophy and Educational Policy of the Mikhail Dragomanov National Educational University of Ukraine during the period from 2005 to 2015. The application of historical methods, as well as systematic analysis and doxography in the form of citations, has made it possible to establish that the works of Tatyana Glushko on the Philosophy of Economics, considering her Structural-Methodological Analysis, as well as the Economic Theory of the Nation in Terms of its Socio-Philosophical Context; Lyudmila Oblova on the Cognitive Capabilities of Philosophical Faith; Oksana Steblyna on the Natural Philosophical Romanticism of D. Vellansky; Hanna Tsytsenko on Christian Anachoretism as a Philosophical-Anthropological Problem; Serhiy Rusakov on Philosophizing as Feature of Popular Culture; Anton Drobovych on Hedonistic Discourse as Phenomena of European culture; Vitaliy Turenko on the Phenomenon of Love in the Philosophical-Anthropological Dimensions of the Eastern Patristic tradition; Kateryna Honcharenko on the Historical-Philosophical Methodological Project of Gilles Deleuze in Contemporary European Discourse; Volodymyr Volkov'sky on Genesis of the Idea of Sociality in the Philosophical Thought of Ukraine in the Nineteenth Century; Tetyana Mozgova on Social-Philosophical Analysis of the Axiological Dimension of Human Existence in the Japanese Cultural Tradition; Yevheniy Shushkevych on the Historical-Philosophical Analysis of Metaphysical Issues in the works of Ludwig Wittgenstein; Iryna Berezinec on the Epistemological Problems in the works of G.I. Chelpanov have significant elements of scientific novelty. The dramatic events of 2014 in the life of Ukraine and the Department of Philosophy merely emphasised the search for philosophical problems. Brief notes on the education and work characteristics of doctoral candidates in philosophical sciences suggest that they have taken advantage of their professional education: both philosophical and otherwise. The fact that only a small portion of the mentioned individuals currently work in the department can be explained by the difficult life circumstances of those who once conducted high-quality philosophical research. The sphere of research work of the Department of Philosophy has extended far beyond its boundaries, including those of the university. Thanks to this, the Department has become a true foundational link of the Institute.

Key words: philosophy of economics, philosophical faith, Danylo Vellansky, Christian anchorism, philosophizing; hedonistic discourse, the phenomenon of love, Gilles Deleuze, the idea of sociality, Ludwig Wittgenstein, Georgy Chelpanov, economic theory of the nation.

Актуальність теми дослідження, постановка проблеми в її загальному вигляді. 5 квітня 2005 року в тоді ще Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова було створено Інститут історії та педагогічної освіти. З цього часу статус і назва цього підрозділу змінювалася декілька разів, так само як і кількість кафедр у його складі. Та ціла одна з кафедр завжди лишалася з власною назвою і традиціями, передусім, науково-дослідної роботи. Мова йде про кафедру філософії, що, як відомо, по суті є ровесницею університету, що носить ім'я Михайла Драгоманова. Її шлях, почавшись наприкінці 1834 року, триває. Двадцять років з часу заснування Навчально-наукового інституту філософії та освітньої політики є доброю нагодою підбити підсумки роботи освітян-науковців кафедри філософії за цей час. Віддаючи належну пошану людям старшого і середнього покоління, багато хто з яких відійшли у вічність, слід зауважити, що

і сьогодні, і майбутнє залежить від тих, хто здобув вищу освіту вже за часів незалежної України. Тому мова піде про тих, хто сформувалися як фахівці найвищого рівня, та й продовжують формуватися, на кафедрі філософії Навчально-наукового інституту філософії та освітньої політики Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. До слова, набуття закладом вищої освіти статусу класичного університету, що відбулося в 2022 році, лише актуалізує вагомість збереження й продовження вже майже двохсотлітніх традицій.

Аналіз досліджень та публікацій. Матеріалами для даної наукової розвідки слугують автореферати дисертацій та одноосібні монографії тих, хто почав працювати на кафедрі після 2005 року, а також отримав на ній базову освіту зі спеціальності «Філософія». До авторів цих праць належать докторка філософських наук, професорка, заступниця директора Інституту

з науково-дослідної роботи та міжнародних зв'язків Тетяна Петрівна Глушко (Глушко, 2008, 2015); кандидатка філософських наук, доцентка, від 2024 року – завідувачка кафедри філософії Катерина Сергіївна Гончаренко (Гончаренко, 2014); кандидатка філософських наук, доцентка Людмила Анатоліївна Облова (Облова, 2007). Окрему групу складають випускники та випускниці кафедри, які здобули освіту за спеціальністю «Філософія» освітніх рівнів «Бакалавр», «Магістр», а після закінчення аспірантури захистили кандидатські дисертації. До них належать Віталій Едуардович Туренко (Туренко, 2014) та Євгеній Миколайович Шушкевич (Шушкевич, 2015). Ганна Богданівна Циценко (Циценко, 2011), Тетяна Анатоліївна Мозгова (Мозгова, 2015), Вікторія Юріївна Свищо (Свищо, 2015), Ірина Володимирівна Березінець (Березінець, 2015), здобувши освіту на інших кафедрах нинішнього УДУ імені Михайла Драгоманова та в інших університетах, виконали на кафедрі філософії кандидатські дисертації та успішно їх захистили. Цей шлях пройшла й znana в Україні радіоведуча Оксана Миколаївна Стеблина (Стеблина, 2010), видавши свого часу на основі захищеної кандидатської дисертації одноосібну наукову монографію (Стеблина, 2013). Випускник бакалаврату та магістратури кафедри філософії Антон Едуардович Дробович підготував кандидатську дисертацію (Дробович, 2014) на іншій кафедрі нинішнього Навчально-наукового інституту філософії та освітньої політики, а його одногрупник студентських часів – Володимир Павлович Волковський, зосередившись виключно на науково-дослідній роботі, успішно захистив кандидатську дисертацію в Інституті філософії імені Г.С. Сковороди НАН України (Волковський, 2015), закінчивши у ньому аспірантуру. Один з перших випускників спеціальності «Культурологія», чинний директор Навчально-наукового інституту філософії та освітньої політики Сергій Сергійович Русаков завдяки успішному захисту кандидатської дисертації (Русаков, 2013), по суті справи, долучився до спільноти молодих учених кафедри філософії. Автор цих рядків свідомо бере на себе роль історичного свідка та літописця, отже, зосереджує увагу лише на найбільш вагомим працях своїх колег та колежанок. Тим більше, що багато відомих корективів до науково-дослідної

роботи впливають з процесів декомунізації та протистояння російському агресору.

Мета, завдання і методи дослідження. Метою даної наукової розвідки є висвітлення новизни досліджень освітян і освітянок кафедри філософії, значна частина з яких з огляду на обставини сьогодення зосередилися на догляді за хворими родичами, в тому числі й дітьми. Але їхній внесок у роботу Інституту та університету заслуговує на добру згадку, адже вони гідно продовжили справу засновників наукових шкіл кафедри: докторів філософських наук, професорів Ігоря Геннадійовича Немчина і тих, хто відійшли у вічність і назавжди лишили про себе добру пам'ять, до останніх днів свого життя очолюючи кафедру: Григорія Івановича Волинка й Наталії Григорівни Мозгової. Це зумовлює і завдання даної статті: на прикладі особливо вагомим досліджень, проведених на кафедрі філософії представниками і представницями молодого покоління вчених у 2005–2015 роках, розкрити особливості історії кафедри зокрема й Навчально-наукового інституту загалом. Одночасно з цим можна розкрити сфери наукових інтересів молодих учених кафедри. Конкретними методами досліджень у даній статті є історичний, а також системний аналіз і доксографія (у формі цитування).

Виклад основного матеріалу. Восени 2006 року, успішно і достроково захистивши в рідному для неї Київському національному університеті імені Тараса Шевченка кандидатську дисертацію на тему «Філософія економіки: структурно-методологічний аналіз», до колективу очолюваної Григорієм Волинкою кафедри філософії долучилася Тетяна Глушко. Тетяна Петрівна згодом стала співавторкою найбільшої за кількістю годин навчальної дисципліни для підготовки спеціалістів у галузі філософії – «Історія філософії», обравши як власну спеціалізацію філософію Стародавнього світу. Одночасно з цим, розробивши, поряд з низкою загальних курсів філософії для студентів інших спеціальностей тодішнього Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова навчальну й робочі програми дисципліни «Феноменологія», дослідниця трансформувала текст своєї першої дисертації і 2008 року видала його у вигляді монографії під назвою «Філософія економіки у структурі сучасної гуманітарної освіти». З багатьох висловлених

у цій праці положень на особливу увагу заслуговує наступне: «Світова практика свідчить, що соціальнопрактичний потенціал філософсько-економічних досліджень у сучасному суспільстві виходить далеко за межі науково обґрунтованого економічного знання, демонструючи, що чітка раціональність повинна доповнюватися соціальною мудрістю, зокрема економічною, яка іноді має ірраціональні виміри, такі як традиційність, моральність, духовність тощо. Наукова раціональність без філософської духовності втрачає своє гуманістичне призначення, що вимагає від нас, філософів, осмислення аксіологічних вимірів економічного життя суспільства» (Глушко, 2008, с. 8).

На той час перші кроки робила відкрита 2006 року в НПУ імені М.П. Драгоманова спеціалізована вчена рада К 26.053.13 із захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук за спеціальностями «Філософська антропологія, філософія культури», «Філософія освіти», а згодом – «Історія філософії». Її основу склав колектив саме кафедри філософії. У вересні 2007 року на цій раді відбувся захист кандидатської дисертації випускниці магістратури Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника спеціалізації «Релігієзнавство» і аспірантури кафедри філософії Національного університету харчових технологій Людмили Облової на тему «Пізнавальні межі філософської віри (філософсько-антропологічний аналіз)». Головним здобутком дослідниці став наступний: «... в роботі вперше здійснено комплексний розгляд поняття “філософська віра” як специфічного предмету філософського знання в його витоках, становленні й сучасних тенденціях; осмислені пізнавальні границі філософської віри; визначено важливість безумовного знання для теоретичної і практичної філософії» (Облова, 2007, с. 4). Невдовзі Людмила Анатоліївна долучилася до колективу кафедри філософії, взявши на себе викладання курсів з метафізики для майбутніх бакалаврів філософії, а згодом – теоретичної та практичної філософії – для майбутніх її магістрів.

Перша «кругла дата» філософського інституту Драгоманівського університету збіглася з реваншем проросійських сил, які зазнали поразки у Помаранчевій революції. Відповіддю на загрозу, яка постала перед українством,

виявилася ціла низка подій у суспільному житті України 2010 року. Одним з них по праву може вважатися захист у вищезгаданій ученій раді дисертації Оксани Стеблини з історії філософії «Натурфілософський романтизм Д. Велланського». У науковій розвідці, присвяченій провідному шеллінгівцю України та колишньої російської імперії XIX століття, яким був Данило Михайлович Велланський (Кавунник), дослідниця представила низку положень, отриманих уперше: «Здійснено комплексний історико-філософський аналіз натурфілософського спадку видатного українського мислителя першої половини XIX ст. Д. Велланського у контексті становлення та розвитку романтизму в духовній культурі України та Росії першої половини XIX ст.; досліджено вплив загальнонаукових та світоглядних принципів Д. Велланського на становлення та розвиток романтизму в Україні та Росії початку XIX ст.; доведено, що саме Д. Велланський є родоначальником романтичного напрямку у вітчизняній культурі, а його діяльність як вченого-природознавця, філософа, пропагандиста діалектичного погляду на світ і людину в ньому, освітянина, суттєвим чином відбилася на формуванні національної свідомості та генезі української національної ідеї» (Стеблина, 2010, с. 4). Три роки по тому у виданій на основі цієї дисертації одноосібній науковій монографії «Данило Велланський: від натурфілософії до романтизму» Оксана Стеблина доповнила висновки зі свого дослідження наступним міркуванням: «Як перший значний представник натурфілософії ідеалістично-діалектичної традиції початку XIX століття, Д. Велланський значною мірою вплинув на розвиток української і російської філософії, був першим прибічником філософії Ф. Шеллінга, вперше зробив спробу самостійно пристосувати ідеї його натурфілософії до розвитку фізіології, фізики та медицини. Викладаючи науки з огляду на нові світоглядні засади, він викликав загальний інтерес до нових філософських основ науки і знання в цілому, а історичними наслідками наукової діяльності Д. Велланського стало зародження інтересу до інтеграції в нову європейську культуру» (Стеблина, 2013, с. 188). Науковиця також віднайшла в архівах, підготувала до друку та оприлюднила у ролі додатку до основного тексту своєї книги.

Після перших п'яти років існування Інституту історії та філософії педагогічної освіти стало зрозумілим, що він цілком відбувся як структурний підрозділ провідного національного педагогічного університету України. Серед багатьох інших свідчень цього можна відзначити захист кандидатської дисертації однією з перших випускниць спеціальності «Релігієзнавство» – Ганни Циценко (до заміжжя – Бик). Ганна Богданівна виконала дослідження на кафедрі філософії, його тема – «Християнське анахоретство як філософсько-антропологічна проблема». Опрацювавши значну кількість джерел, як загальновідомих, так і знаних лише у вузьких фахових колах, дослідниця переконливо довела два наукових положення, ступінь новизни яких належить до категорії «вперше»: «Представлено та проаналізовано концепцію християнського анахоретства на основі феноменів: самотність, аскетизм та чернецтво. Анахоретство у контексті феномену самотності постає як усамітнення, як необхідна та внутрішня властивість людського життя. Аскетизм є ідейним підґрунтям та засобом втілення мети в анахоретстві. Як форма устрою, анахоретство є усамітненням чернецтвом, інваріантом якого, у подальшому, були келіотство та ідіоритмічні монастирі» (Циценко, 2011, с. 5). Крім цього, «доведено, що анахоретство, незважаючи на відлюдницький характер подвижництва, не позбавлене комунікації. Вона присутня завдяки постійному пізнанню людиною себе та Бога на географічному, соціальному, внутрішньоособистому та духовному рівнях» (Циценко, 2011, с. 5).

2013 року відбувся достроковий захист кандидатської дисертації Сергія Сергійовича Русакова. Коли її текст, представлений колективу кафедри культурології, випускником якої є вчений, управлінець, автор багатьох оригінальних ідей, був проаналізований внутрішніми й зовнішніми рецензентами та обговорений на випусковій кафедрі, стало зрозуміло: дослідження має філософський характер. Наукова розвідка «Філософування як ознака популярної культури» відзначилася багатьма положеннями новизни найвищого ступеня. Вперше було: «Обґрунтовано концепцію популярної культури, суттєвою ознакою якої є філософування, що моделює новий ракурс осмислення сучасної культури і дає змогу по-новому з'ясувати її взаємозв'язок із засобами масової комунікації,

появою принципово нових видів та жанрів культурної творчості; проаналізовано феномен філософування як суттєву ознаку популярної культури, що розширює поле індивідуального критичного мислення людини і сприяє культуротворенню і смислопородженню; виявлено філософсько-теоретичні, соціально-технологічні та буттєві фактори, які детермінують феномен філософування в контексті сучасної популярної культури; проаналізовано крізь призму філософування такі нові форми побутування культури як римейк, фентезі, комікс, реаліті-шоу, інфотеймент, розглянуто їх особливості і взаємозв'язок з креативним смислотворенням; показано, що в умовах сучасної медійності розширились і якісно змінились масові форми культуротворення: фан-арт, фанфік, фанзіни, моддинг та ін., які створюють умови для філософської рефлексії; розглянуто генезу феномену філософування, який має такі історико-філософські витоки, як есеїстика, філософська афористика, посткласична філософія другої половини XIX ст., слов'янська філософська культура, езотерична науково-популярна література; здійснено огляд філософської серії праць “Популярна культура і філософія”, присвячених аналізу творів сучасної популярної культури академічними філософами у ракурсі феномену філософування» (Русаков, 2013, с. 4–5).

Перемога Революції Гідності та успішний опір переважно добровольчих батальйонів тоді ще гібридній російській агресії зміцнили свободу наукових пошуків молодого покоління випускників та випускниць аспірантури, а відтак, магістратури та бакалаврату НПУ імені М.П. Драгоманова з філософії та інших спеціальностей. Щодо останніх, то початкова, як тепер очевидно для всіх, фаза російсько-української війни актуалізувала пошуки в царині теоретичних та історико-філософських проблем. Одночасно з цим кафедра зазнала болючої втрати: після тривалої хвороби пішов з життя її завідувач, Григорій Іванович Волинка. Його спадкоємницею стала світлої пам'яті Наталія Григорівна Мозгова, яка очолила і кафедру, і спеціалізовану раду, на якій 2014 року, відбулася низка захистів кандидатських дисертацій. Один з перших (набір 2005 року) випускників бакалаврату та магістратури кафедри філософії Антон Дробович підготував кандидатську

дисертацію на тему «Гедоністичний дискурс як феномен європейської культури: філософсько-антропологічний аналіз» на кафедрі культурології тоді ще НПУ імені М.П. Драгоманова. Слід відзначити, що молодий учений після захисту дисертації здійснив свій намір долучитися добровольцем до лав Збройних Сил України, брав участь у бойових діях і після 24 лютого 2022 року. Його дослідження має наступну низку положень наукової новизни у рубриці «вперше»: «Охарактеризовано гедоністичний дискурс як реальність культуротворення в його класичному та некласичному інваріантах у відповідності із сукупністю сутнісних ознак рефлексії про задоволення, що диференціюється; запропоновано цілісну і системну інтерпретацію дискурсу про задоволення у європейській культурі, що базується на синтезі філософських, культурологічних та літературознавчих інтерпретацій феномену задоволення та відображає фундаментальні екзистенційні цінності людини; виявлено зв'язок між дискурсом про задоволення (розгляд філософії людини кривз призму чуттєвості) та особливостями культурних епох; встановлена різниця між гедонією (як характеристикою нерелексивних культурних практик) та гедонізмом, що актуально для усвідомлення дискурсу чуттєвості Постмодерну; запропоновано та обґрунтовано нові аспекти гедоністичного дискурсу, такі як “сакральна гедоністична телеологія”, “спектр прагнень”, “геоднія”, “горизонт бажань”, “сучасний гедонізм”; проаналізовано особливості “сучасного гедонізму” та його деструктивні псевдоформи у культурі Постмодерну; Виявлено доцільність розгляду тенденцій європейської культури через призму ідеї про гедоністичний анантіозис (суперечність) культури» (Дробович, 2014, с. 4).

На кафедрі філософії пройшов шлях від студента до здобувача наукового ступеня кандидата філософських наук Віталій Туренко (докторську дисертацію він захистив 2022 року в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка). Його перша дисертація на тему «Феномен любові: філософсько-антропологічні виміри східнопатристичної традиції» теж стала прикладом віднайдення нового у здавалося б, дуже загальновідомому: по-перше, «встановлено, що східна святоотецька спадщина виробила власний специфічний понятійний апарат стосовно любові: смак любові, стріла любові, узи любові,

закон любові, крила любові, вогонь любові, олень любові, любов за тілом, любов за душою, концепція “тверезого сп’яніння любов’ю”» (Туренко, 2014, с. 4). По-друге, «з’ясовано, що східнопатристична традиція розглядає любов до особи протилежної статі як взірць міжособистісної любові, який є основою появи будь-якого іншого різновиду цього почуття – до ближнього, до ворога, до Бога» (Туренко, 2014, с. 4). Цього ж року достроково захистила кандидатську дисертацію на тему «Історико-філософський методологічний проект Жилья Дельоза в сучасному європейському дискурсі» випускниця філософського факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка нинішня завідувачка кафедри філософії Катерина Гончаренко. Найвищий ступінь новизни її дослідження визначається кількома положеннями: «Виокремлено і подано у впорядкованому вигляді історико-філософський методологічний проект Ж. Дельоза; встановлено, що історико-філософський методологічний проект Ж. Дельоза є ефективним засобом вивчення історії філософії, не менш ефективним, ніж “класичні” історико-філософські праці; доведено, що Ж. Дельозом було створено оригінальну та дієву методологію, яка й є основою утворення його історико-філософського проекту; проаналізовано роль та значення історико-філософського методологічного проекту Ж. Дельоза для формування сучасних філософських концепцій» (Гончаренко, 2016, с. 4).

Десята річниця філософського інституту Драгоманівського університету ознаменувалася справжнім врожаєм наукових здобутків колективу кафедри філософії. Вже було сказано, що один з перших випускників бакалаврату та магістратури, вперше переступивши поріг університету 2005 року, а саме Володимир Волковський, продовжив науково-дослідну роботу в Інституті філософії імені Г.С. Сковороди НАН України (відділ історії філософії України). По суті справи, успішним захистом кандидатської дисертації з історії філософії на тему «Становлення ідеї суспільності у філософській думці України XIX століття» у цій науковій установі, він відкрив справжній сезон таких подій 2025 року. Кількість положень наукової новизни результатів дослідження є настільки значною, що їх можна поділити на дві групи. Перша з них стосується переважно контекстів

обраної теми. До них належать наступні. По-перше, «доведено, що ідеї суспільності в історії філософської думки в Україні XIX ст., як і в загальноєвропейському контексті, належить засадниче місце у модернізації суспільно-політичного дискурсу в Україні. З'ясовано, що саме ця ідея мотивувала та структурувала дискусії двох основних рівнів: науково-теоретичного та соціально-політичного, і виявилася у відкритті суспільства як автономного суверенного виміру людського буття, який розвивається та впорядковується згідно своїх специфічних закономірностей, і пізнається як суб'єкт історичного процесу та політичної практики і теорії» (Волковський, 2015, с. 6). По-друге, «на підставі лінгвістичних методів аналізу проведено дослідження історичної еволюції соціально-філософських категорій філософської думки України XIX ст., та виявлено, що у досліджуваній період відбувається становлення україномовного категоріального апарату та системи понять політичної та соціальної філософії XIX ст., шляхом появи чи набуття нових значень таких слів як “суспільство”, “спільнота”, “товариство”, “громада”, вжиток яких в українській інтелектуальній традиції XIX ст. відрізнявся від сучасної наукової термінології; доведено, що слово “суспільність” першопочатково мало ширше значення, воно позначало цілу сукупність понять (суспільство, спільнота, спільність, громада, товариство, спілка), і відхід від такого синкретизму відбувався одночасно з розвитком україномовного модерного суспільно-політичного дискурсу, обумовленого становленням ідеї суспільності» (Волковський, 2015, с. 6). По-третє, «визначено контекст та історичні етапи становлення ідеї суспільності у філософській думці в Україні XIX століття, зокрема доведено, що основним простором початку формування ідеї суспільності в українській філософській думці є українофільство в широкому сенсі цього слова як напрямок і сукупність авторів, що належали до різних національних і політичних традицій, однак були об'єднані інтересом до українського народу як до предмету дослідження та політичного піклування; цей простір було реконструйовано на основі включення до розгляду усіх гілок українофільства, які вписували український етнос в різні національні спільноти, що виражало процеси модерного націєтворення,

зокрема культурницьких досліджень наукового характеру та ранньомодерного легітимізму козацької шляхти, а також значно менш досліджених політичних ідей польських українофілів (Ф. Духінського, І. Терлецького)» (Волковський, 2015, с. 6). Два положення новизни дослідження Володимира Волковського розкривають перші кроки ідеї суспільності у філософській думці України XIX століття: «доведено, що першим етапом становлення ідеї суспільності в філософській думці України XIX століття є формулювання ідеї “народності”, яка розумілась як соціальна автономія простоліду, виражена у наявності у нього власної культури, незвідної до культури суспільних еліт; продемонстровано також, що формулювання цієї ідеї відбувається відповідно до зміни методології дослідження історії, а також, що на цьому етапі був сформований науковий фактологічний базис для наступного етапу артикуляції ідеї суспільності в українському контексті, який порушить питання про модерну національну ідентичність українців; встановлено, що першою спробою артикуляції ідеї суспільності в українській філософській думці XIX століття стали ідеї, виражені в документах Кирило-Мефодіївського братства та подальшому доробку його членів, які спиралися на християнсько-демократичні романтично-панславистські ідеї, української історичну 7 традицію соціальної організації, встановлення фундаментального розмежування суспільства і державної влади, ідею автономії особистості, та були розвинуті у подальшій творчості Т. Шевченка, який у поетичній формі формулює протиставлення “царі – люди”, наголошуючи на проблемах розвитку українського суспільства» (Волковський, 2015, с. 6–7). Інші – конкретизують зміст ідеї суспільності у філософській думці України XIX ст. з огляду на її розвиток у наступному столітті: «На підставі аналізу спадщини українофілів доби народництва 1860–1880-х років доведено, що у цей період ідея суспільності виражається у формуванні розуміння суспільства як суб'єкта історичного розвитку і прогресу, що охоплює усі суспільні верстви і класи та визначає поворот до народницького дискурсу, в якому провідна рол належить поняттю “народ” у народницькому його сенсі; на підставі аналізу інтелектуальних дискусій другої половини XIX століття,

показано, що термін “суспільність” починає масово використовуватись у текстах українофілів; доведено, що його використання свідчить про початок розробки категоріального апарату української соціально-філософської та політичної думки і її переходу до модерних форм; встановлено, що ідея суспільності була повною мірою сформульована М. Драгомановим як засадничий концепт і проблема модерної української соціально-філософської думки, і доведено, що його концепція “громадівства”, де суспільність стала експліцитним предметом рефлексії та дискусій, є першим цілісним політично-ідеологічним проектом організації суспільності як такої; на підставі аналізу дискусій останньої третини XIX ст. встановлено, що ідея суспільності спонукає артикулювати модерні ідеологічні та філософсько-історичні перспективи, що відповідають на питання щодо характеру та перспективи розвитку суспільства як цілої тотальності, та які простежуються у націоналістичних та соціалістичних ідеях, що їх формулюють мислителі наступного покоління (І. Франко, Б. Грінченко, М. Міхновський, Д. Донцов, М. Грушевський); результати дослідження дають підстави твердити, що ідея суспільності стає їхнім спільним коренем, і вони, виходячи з різних очікувань та ідеалів, дають різні відповіді на основне питання про розвиток і прогрес суспільності, що стає “суспільством” в сучасному розумінні» (Волковський, 2015, с. 7). Автор цієї статті цілком усвідомлює переважаність її тексту такими розлогими цитатами, але без їх наведення розуміння здобутків одного з перших випускників кафедри філософії буде неповним.

Отримавши вищу освіту (в тому числі знання японської мови) у Київському національному лінгвістичному університеті й аспірантурі при кафедрі філософії, Тетяна Мозгова захистила кандидатську дисертацію на тему «Аксіологічний вимір людського буття в японській культурній традиції: соціально-філософський аналіз». Варто зазначити, що дослідниця протягом тривалого часу перебувала в Японії, тож значна частина джерел її дисертації видана відповідною мовою. До категорії «вперше» належать наступні положення: «Встановлено, що аксіологічна думка в східній парадигмі культури не є аксіологією у сучасному європейському значенні слова: японська духовно-культурна

традиція не оперує поняттям цінності взагалі, цінності як такої, не осмислює статус цінності, можливості її обґрунтування, способи пізнання, не вибудовує типології або класифікації цінностей; з'ясовано, що феномен цінностей в японській духовно-культурній традиції імпліцитно вплетений в релігійні, етичні, художньо-естетичні інтерпретації смислів існування людини; розкрито залежність генези та функціонування цінностей від соціально-трансформаційних процесів і особливостей їх функціонування в східній моделі культури» (Мозгова, 2015, с. 4).

Другою із захищених 2015 року кандидатських дисертацій є дослідження одного з перших (набір 2005 року) випускників бакалаврату, магістратури й аспірантури кафедри філософії Євгенія Шушкевича на тему «Метафізична проблематика у творчості Людвіга Вітгенштайна (історико-філософський аналіз)». Крім парадоксальності, званої для кожної людини, знайомою з ідейною спадщиною австрійського мислителя, Євгеній Миколайович до і після захисту проявив себе як один з небагатьох фахівців з усіх різновидів логіки. Сама подія захисту його дисертації вартує окремої розповіді, зараз же на увагу заслуговує розкриття щойно вказаного парадоксу. По-перше, дослідником встановлено, що «для дослідження метафізичної проблематики у творчості Людвіга Вітгенштайна поділ його творчості на “ранній” та “пізній” (чи ранній, середній та пізній) періоди не є принциповим» (Шушкевич, 2015, с. 3). По-друге, «встановлено, що структурно філософія розуміється Людвігом Вітгенштайном як поєднання логіки та метафізики» (Шушкевич, 2015, с. 3). По-третє, «встановлено, що для дослідження метафізичної проблематики у творчості Людвіга Вітгенштайна є принциповим розмежування на те, що може бути сказане, та те, про що слід мовчати (що не може бути висловлене мовою науки)» (Шушкевич, 2015, с. 3). По-четверте, «встановлено, що як для західної, так і для вітчизняної філософії практично втратило значення будь-яке протиставлення теоретичних реконструкцій смислу вітгенштайнівських текстів (так зване вітгенштайнознавство) і позитивної розробки актуальних філософсько-лінгвістичних проблем, які базуються на ідеях (так зване вітгенштайніанство)» (Шушкевич, 2015, с. 4).

Якщо два попередні дослідження присвячені проблемам філософії народів світу, то наступне – впливовій персоналії з царини історії філософії в Україні, яким є Георгій Іванович Челпанов: філософ, фундатор психологічної освіти на теренах колишньої російської імперії кінця XIX – початку XX ст. Професійна психологиня Ірина Березінець захистила кандидатську дисертацію на тему «Гносеологічна проблематика у творчості Г.І. Челпанова». Психологічна освіта й досвід відповідної практики дозволили Ірині Володимирівні отримати низку положень наукової новизни, найбільш вагомими з яких є наступні: «Показано амбівалентність філософського світогляду Г. Челпанова, який, представляючи емпіричну школу в психології, доводив пріоритет метафізичних принципів у розвитку гносеологічної проблематики. На цьому тлі виявлено єдність філософії та психології з одного боку, природничо-наукових методів та метафізичних знань, – з іншого, відкриває можливість зрозуміти специфіку пізнавального процесу; переглянута традиційна для вітчизняного інтелектуального дискурсу оцінка філософської позиції Г. Челпанова та показано, що позірний дуалізм матеріального та психічного (духовного) знімається на рівні теорії пізнання, яка підходить до їх вивчення крізь призму свідомості, де вони репрезентують один і той же зміст з різних сторін; виявлено не тільки світоглядну, але й методологічну взаємообумовленість наукової та педагогічної спадщини вченого, який орієнтувався не стільки на утвердження готових рішень, скільки на експлікацію наукового пошуку. Такий підхід, з одного боку, визначив основні стандарти та цінності освітньої діяльності у XX ст., а з іншого – став причиною гострої критики наукової спадщини вченого за несформованість філософської позиції» (Березінець, 2015, с. 3–4).

Завершення 2015 року відзначилося виходом друком другої монографії Тетяни Глушко – «Економічна теорія нації: соціально-філософський контекст». Ця книга являє собою головний виклад змісту докторської дисертації на тему «Економічна теорія нації у контексті глобалізаційних процесів (соціально-філософський аналіз)», яка була успішно захищена Тетяною Петрівною на початку 2017 року. Дослідниця виходить з констатації наступних фактів: «Сучасні тенденції загальноцивілізаційного

поступу спричиняють, на наш погляд, формування (тут і далі – курсив в оригіналі. – Б.М.) *нового типу нації*, ідентифікація котрої конститується вже в системі координат глобалізму. Йдеться про глобалізовану націю, як специфічний феномен постмодерного світу, адже із закінченням модерної епохи нація не зникає, вона трансформується, набуваючи додаткових якостей та рис. Більше того, історичний досвід економічної діяльності засвідчує, що саме ті країни, котрі напрацювали якісну модель національно орієнтованої економіки, виявляються найбільш пристосованими до формування ефективної економічної політики в умовах глобалізованого світу» (Глушко, 2015, с. 4). З огляду на виклики глобалізації, «у межах пропонованого дослідження значну увагу зосереджено на змістовних аспектах економічного націоналізму як теоретичної основи формування економічної теорії нації. Зокрема, пропонується розгляд змістовної специфіки даного феномену, а також основних структурних вимірів економічної теорії нації та можливостей її реалізації в умовах глобалізаційних процесів сучасності. Основну увагу здебільшого на потребах та проблемах сучасного українського суспільства як такого, що гостро потребує формування власної економічної ідентичності як ідентичності другого порядку, або, так званої, вторинної ідентичності» (Глушко, 2015, с. 5). Звідси випливає, що «основний акцент дослідження ми зосереджуємо на економічному інтересі суспільства та його спроможності закладати підвалини *духовної єдності на рівні осмислення своєї самоідентичності як економічної нації*» (Глушко, 2015, с. 6–7).

Проаналізувавши у відповідних розділах монографії економічний націоналізм як основу становлення ідеї економічної нації; економічну теорію нації як актуальну складову сучасного філософського дискурсу; економічні міфи та симулякри Постмодерну: неолібералізм та феномен «фінансової цивілізації»; інновативність як аксіологічну парадигму ефективного поступу економічної нації та її онтологічний базис; соціальну трансформацію українського суспільства як економічної нації, дослідниця, поряд з обґрунтуванням ідеї економічної нації (Глушко, 2015, с. 48), пропонує конкретні шляхи її реалізації. До них належать: «відмова від сліпого слідування фінансовій політиці, що

окреслена економічною ідеологією неолібералізму, принаймні, якщо не *de jure*, то *de facto*... усвідомлення потреби входження у владні структури інтелектуальної еліти, баланс інтересів якої забезпечуватиме рівновагу матеріальних та духовних цінностей – на противагу сучасній “статусній” еліті, що сконцентрована на виключно матеріально орієнтованому аксіологічному спектрі... *унікальна геоekonomічна стратегія*, сформована зусиллями національної економічної еліти» (Глушко, 2015, с. 270–271).

Висновки. Аналіз дисертаційних досліджень, проведених на кафедрі філософії нинішнього Навчально-наукового інституту філософії та освітньої політики протягом перших десяти років його існування показує, що у науково-дослідній роботі кафедри представлений практично весь спектр теоретичних та історико-філософських проблем. Крім того, сфера науково-дослідної роботи кафедри філософії вийшла далеко за її межі, в тому числі й за межі університету. Завдяки цьому кафедра стала справжньою базовою ланкою Інституту. Можна простежити, що здобувачі й здобувачки

наукових ступенів кандидата й доктора філософських наук, які отримали базову філософську освіту, розвивають відповідні знання й уміння, звертаючись до більших за масштабом проблем, ніж ті, що були опрацьовані на перших двох рівнях вищої освіти. Натомість ті, хто здобули освіту, відмінну від філософської, успішно завершили власні дослідження, оскільки, поряд з відповідною самоосвітою, зазвичай під час навчання в аспірантурі, реалізували можливості виявлення й аналізу філософської проблематики тих галузей знань, з яких вони отримали повну вищу освіту. Перспективи подальших досліджень з обраної теми мають щонайменше два аспекти. Перший з них є суто теоретичним і розкривається у можливості подальшого вивчення історії наукової роботи кафедри філософії УДУ імені Михайла Драгоманова. Другий має прикладний характер, оскільки дає змогу визначити конкретні напрямки підготовки фахівців другого та третього рівнів вищої освіти зі спеціальності «Філософія» з огляду на базову чи відмінну від неї вищу освіту здобувачів і здобувачок наукових ступенів.

Список використаних джерел:

- Глушко, Т. (2008). Філософія економіки у структурі сучасної гуманітарної освіти: монографія. Київ: Науковий світ. 211 с. Бібліогр.: с. 194–211.
- Глушко, Т. (2015). Економічна теорія нації: соціально-філософський контекст: монографія. Київ: Видавництво НПУ імені М.П. Драгоманова. 298 с. Бібліогр.: с. 274–298.
- Облова, Л. (2007). Пізнавальні можливості філософської віри (філософсько-антропологічний аналіз). Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук. Спеціальність 09.00.04 – філософська антропологія, філософія культури. Київ: Автореферат. 17 с.
- Стеблина, О. (2010). Натурфілософський романтизм Д. Велланського. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук. Спеціальність 09.00.05 – історія філософії. Київ: Видавництво НПУ імені М.П. Драгоманова. 20 с.
- Стеблина О. (2013). Данило Велланський: від натурфілософії до романтизму: монографія. Київ: Видавництво НПУ імені М.П. Драгоманова. 2013. 264 с.
- Циценко, Г. (2011). Християнське анахоретство як філософсько-антропологічна проблема. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук. Спеціальність 09.00.04 – філософська антропологія, філософія культури. Київ: Видавництво НПУ імені М.П. Драгоманова. 20 с.
- Русаков, С. (2013). Філософування як ознака популярної культури. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук. Спеціальність 09.00.04 – філософська антропологія, філософія культури. Київ: Видавництво НПУ імені М.П. Драгоманова. 20 с.
- Дробович, А. (2014). Гедоністичний дискурс як феномен європейської культури: філософсько-антропологічний аналіз. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук. Спеціальність 09.00.04 – філософська антропологія, філософія культури. Київ: Видавництво НПУ імені М.П. Драгоманова. 20 с.
- Туренко, В. (2014). Феномен любові: філософсько-антропологічні виміри східнопатристичної традиції. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук. Спеціальність 09.00.04 – філософська антропологія, філософія культури. Київ: Видавництво НПУ імені М.П. Драгоманова. 18 с.
- Гончаренко, (2014). Історико-філософський методологічний проект Жилья Дельоза в сучасному європейському дискурсі. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук. Спеціальність 09.00.05 – історія філософії. Київ: Видавництво НПУ імені М.П. Драгоманова. 20 с.

Волковський, В. (2015). Становлення ідеї суспільності у філософській думці України XIX століття. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук. Спеціальність 09.00.05 – історія філософії. Київ: Видавничий центр Інституту держави і права ім. В.В. Корецького НАН України. 20 с.

Мозгова, Т. (2015). Аксиологічний вимір людського буття в японській культурній традиції: соціально-філософський аналіз. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук. Спеціальність 09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії. Київ: Видавництво НПУ імені М.П. Драгоманова. 18 с.

Шушкевич, Є. (2015). Метафізична проблематика у творчості Людвіга Вітгенштайна (історико-філософський аналіз). Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук. Спеціальність 09.00.05 – історія філософії. Київ: Видавництво НПУ імені М.П. Драгоманова. 18 с.

Березінець, І. (2015). Гносеологічна проблематика у творчості Г.І. Челпанова. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук. Спеціальність 09.00.05 – історія філософії. Київ: Видавництво НПУ імені М.П. Драгоманова. 18 с.

References:

Hlushko, T. (2008). *Filosofiya ekonomiky u strukturi suchasnoyi humanitarnoyi osvity: Monohrafiya* [The Philosophy of Economics in the Structure of Modern Humanitarian Education: Monograph]. Kyiv: Naukoviy Svit. 211 p. Bibliography: pp. 194–211. [in Ukrainian].

Hlushko, T. (2015). *Ekonomichna teoriya nacyi: social'no-filosofs'kiy kontekst: Monohrafiya* [Economic Theory of the Nation: Social-Philosophical Context: Monograph]. Kyiv: Publishing House of Drahomanov National Pedagogical University. 298 pp. Bibliography: pp. 274–298. [in Ukrainian].

Oblova, L. (2007). *Piznaval'ni mozhlyvosti filosofs'koyi viry (filosofs'ko-antropolohichniy analiz). Avtoreferat dysertatsiyi na zdobuttia naukovooho stupenia candydата filosofs'kyh nauk. Special'nist 09.00.04 – filosofs'ka antropolohiya, filosofiya kul'tury* [Cognitive Possibilities of Philosophical Faith (Philosophical-Anthropological Analysis). Author's abstract of the dissertation for the academic degree of Candidate of Philosophical Sciences. Speciality 09.00.04 – philosophical anthropology, philosophy of culture]. Kyiv: Avtoreferat. 17 p. [in Ukrainian].

Steblyna, O. (2010). *Naturfilosofs'ky romantyzm D. Vellans'koho. Avtoreferat dysertatsiyi na zdobuttia naukovooho stupenia candydата filosofs'kyh nauk. Special'nist 09.00.05 – istoriya filosofiyi* [The Natural Philosophical Romanticism of D. Vellansky. Abstract of the dissertation for the degree of Candidate of Philosophical Sciences. Speciality 09.00.05 – History of Philosophy]. Kyiv: Publishing House of Drahomanov National Pedagogical University. 20 p. [in Ukrainian].

Steblyna, O. (2013). *Danylo Vellansky: vid naturfilosofiyi do romantyzmu: monohrafiya* [Danylo Vellansky: from Natural Philosophy to Romanticism: Monograph]. Kyiv: Publishing House of Drahomanov National Pedagogical University. 2013. 264 p. [in Ukrainian].

Tsytsenko, H. (2011). *Khrystyyans'ke anahoretstvo yak filosofs'ko-antropolohichna problema. Avtoreferat dysertatsiyi na zdobuttia naukovooho stupenia candydата filosofs'kyh nauk. Special'nist 09.00.04 – filosofs'ka antropolohiya, filosofiya kul'tury* [Christian Anachoretism as a Philosophical-Anthropological Problem. Author's abstract of the dissertation for obtaining the scientific degree of candidate of philosophical sciences. Specialisation 09.00.04 – philosophical anthropology, philosophy of culture]. Kyiv: Publishing House of Drahomanov National Pedagogical University. 20 p. [in Ukrainian].

Rusakov, S. (2013). *Avtoreferat dysertatsiyi na zdobuttia naukovooho stupenia candydата filosofs'kyh nauk. Special'nist 09.00.04 – filosofs'ka antropolohiya, filosofiya kul'tury* [Filosophising as a Feature of Popular Culture. Author's abstract of the dissertation for obtaining the scientific degree of candidate of philosophical sciences. Specialisation 09.00.04 – philosophical anthropology, philosophy of culture]. Kyiv: Publishing House of Drahomanov National Pedagogical University. 20 p. [in Ukrainian].

Drobovych, A. (2014). *Avtoreferat dysertatsiyi na zdobuttia naukovooho stupenia candydата filosofs'kyh nauk. Special'nist 09.00.04 – filosofs'ka antropolohiya, filosofiya kul'tury* [Hedonistic Discourse as Phenomena of European Culture. Author's abstract of the dissertation for obtaining the scientific degree of candidate of philosophical sciences. Specialisation 09.00.04 – philosophical anthropology, philosophy of culture]. Kyiv: Publishing House of Drahomanov National Pedagogical University. 20 p. [in Ukrainian].

Turenko, V. (2014). *Fenomen liubovi: filosofs'ko-antropolohichni vymiry skhidnopatrystychnoyi tradyciyi. Avtoreferat dysertatsiyi na zdobuttia naukovooho stupenia candydата filosofs'kyh nauk. Special'nist 09.00.04 – filosofs'ka antropolohiya, filosofiya kul'tury* [The Phenomenon of Love: Philosophical-Anthropological Dimensions of the Eastern Patristic Tradition. Author's abstract of the dissertation for obtaining the degree of Candidate of Philosophical Sciences. Specialty 09.00.04 – Philosophical Anthropology, Philosophy of Culture]. Kyiv: Publishing House of M.P. Drahomanov National Pedagogical University. 18 p. [in Ukrainian].

Honcharenko, (2014). Istoryko-filosofs'kiy metodolohichniy proekt Zhylia Del'ozha v suchasnomu yevropeys'komu dyskursi. Avtoreferat dysertatsiyi na zdobuttia naukovooho stupenia candydata filosofs'kyh nauk. Special'nist 09.00.05 – istoriya filosofiyyi [The Historical-Philosophical Methodological Project of Gilles Deleuze in Contemporary European Discourse. Abstract of the dissertation for the degree of Candidate of Philosophical Sciences. Speciality 09.00.05 – History of Philosophy]. Kyiv: Publishing House of Drahomanov National Pedagogical University. 20 p. [in Ukrainian].

Volkovsky, V. (2015). Avtoreferat dysertatsiyi na zdobuttia naukovooho stupenia candydata filosofs'kyh nauk. Special'nist 09.00.05 – istoriya filosofiyyi [Genesis of the Idea of Sociality in the Philosophical Thought of Ukraine in the nineteenth century Author's abstract of the dissertation for obtaining the scientific degree of candidate of philosophical sciences. Specialisation 09.00.05 – History of Philosophy]. Kyiv: Publishing Centre of the V.V. Korotkiy Institute of State and Law of NAS of Ukraine. 20 p. [in Ukrainian].

Mozgova, T. (2015). Aksiolohichniy vymir liuds'koho buttia v yapons'kiy kul'turniy tradytsiyi: social'no-filosofs'ky analiz. Avtoreferat dysertatsiyi na zdobuttia naukovooho stupenia candydata filosofs'kyh nauk. Special'nist 09.00.03 – social'na filozofia, filozofia istoriyi [The Axiological Dimension of Human Existence in Japanese Cultural Tradition: a Socio-Philosophical Analysis. Author's abstract of the dissertation for the degree of Candidate of Philosophical Sciences. Specialty 09.00.03 – social philosophy and philosophy of history]. Kyiv: Publishing House of Drahomanov National Pedagogical University. 18 p. [in Ukrainian].

Shushkevych, E. (2015). Metafizychna problematyka u tvorchosti Liudviga Vitgenshtayna (istoryko-filosofs'ky analiz). Avtoreferat dysertatsiyi na zdobuttia naukovooho stupenia candydata filosofs'kyh nauk. Special'nist 09.00.05 – istoriya filosofiyyi [The Metaphysical Issues in the Work of Ludwig Wittgenstein (Historical-Philosophical Analysis). Abstract of the Dissertation for the Degree of Candidate of Philosophical Sciences. Specialty 09.00.05 – History of Philosophy]. Kyiv: Publishing House of Drahomanov National Pedagogical University. 18 p. [in Ukrainian].

Berezynets, I. (2015). Hnoseolohichna problematyka u tvorchosti G.I. Chelpanova. Avtoreferat dysertatsiyi na zdobuttia naukovooho stupenia candydata filosofs'kyh nauk. Special'nist 09.00.05 – istoriya filosofiyyi [Epistemological Issues in the Works of H.I. Chepanov. Abstract of Dissertation for the Degree of Candidate of Philosophical Sciences. Speciality 09.00.05 – History of Philosophy]. Kyiv: Publishing House of Drahomanov National Pedagogical University. 18 p. [in Ukrainian].